

doi:10.5559/di.23.3.06

ODNOS IZMEĐU SUBJEKTIVNE DOBI I NEKIH SOCIODEMOGRAFSKIH ZNAČAJKI, OSOBINA LIČNOSTI I ZDRAVLJA

Marija NOVOSELIĆ
Osnovna škola "Ivana Brlić-Mažuranić", Strizivojna
Ivana TUCAK JUNAKOVIĆ
Sveučilište u Zadru, Zadar

UDK: 314.144(497.5-21):159.9
613.9(497.5-21):159.9

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 26. 9. 2014.

Cilj istraživanja bio je ispitati tri pokazatelja subjektivne dobi (kognitivnu, komparativnu i željenu), njihove međusobne povezanosti te odnos s nekim sociodemografskim značajkama, osobinama ličnosti iz petofaktorskoga modela i samoprocjenom zdravlja. U istraživanju je sudjelovalo 230 osoba od 20 do 72 godine iz nekoliko hrvatskih gradova. Relevantni konstrukti mjereni su IPIP50 upitnikom ličnosti te pitanjima koja se odnose na aspekte subjektivne dobi i samoprocjenu zdravlja. Pokazalo se da su kognitivna i željena dob sudionika istraživanja bile u prosjeku značajno niže od kronološke, a većina se osjećala mlađima i u odnosu na pripadnike vlastite dobne skupine. S porastom dobi rasla je i razlika između pokazatelja subjektivne i kronološke dobi. Nisu utvrđene značajne rodne razlike u subjektivnoj dobi, kao ni značajna povezanost obrazovanja s mjerama subjektivne dobi. Suprotno očekivanjima, rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza pokazali su da su osobine ličnosti iz petofaktorskoga modela bolji prediktori subjektivne dobi u odnosu na samoprocjenu zdravlja. Međutim, i osobine ličnosti i zdravlje objasnili su, nakon kontrole kronološke dobi, malu proporciju varijance triju pokazatelja subjektivne dobi.

Ključne riječi: subjektivna dob, osobine ličnosti, samoprocjena zdravlja

Ivana Tucak Junaković, Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2, 23 000 Zadar, Hrvatska.
E-mail: itucak@unizd.hr

UVOD

Iako je kronološka dob osnovna varijabla u razvojnim istraživanjima, sve više istraživanja pokazuje da je subjektivna dob – ili koliko se starima ljudi uistinu doživljavaju – važno razvojno obilježje. Subjektivna dob je složen konstrukt koji uključuje dimenzije kao što su koliko se starom osoba osjeća, izgleda i ponaša, s kojom se dobnom skupinom poistovjećuje te koliko bi stara željela biti, neovisno o njezinoj stvarnoj dobi (Barak, 1987; Kastenbaum, Derbin, Sabatini i Artt, 1972; Kaliterna, 1998; Kaliterna-Lipovčan, Prizmić-Larsen i Šakić, 2002). U skladu s koncepcijama subjektivne dobi, različiti su i načini njezine operacionalizacije u istraživanjima (opis mjera može se naći u Kaliterna, 1998; Montepare, 2009).

Iako se prva istraživanja subjektivne dobi javljaju još 1950-ih godina (prema Barak i Stern, 1986), ovaj konstrukt u nas nije pobudio veći istraživački interes. Tako su istraživanja subjektivne dobi u našoj zemlji malobrojna i relativno starijega datuma (npr. Kaliterna, 1998; Kaliterna, Prizmić-Larsen i Brkljac, 2002; Kaliterna-Lipovčan i sur., 2002), što iznenađuje s obzirom na prediktivnu i eksplanatornu snagu ovoga konstrukta, posebno u starijoj populaciji. Naime, pokazalo se da je subjektivna dob, u odnosu na kronološku, bolji prediktor psihološkoga i tjelesnoga funkcioniranja starijih osoba (Montepare, 2009; Uotinen, Rantanen i Suutama, 2005). Subjektivna dob bolje od kronološke pokazuje na koji način odrasli percipiraju svoje društvene uloge, što povratno omogućuje bolje razumijevanje njihovih stavova i ponašanja (Henderson, Goldsmith i Flynn, 1995). Nadalje, pokazalo se da je subjektivna dob čak i značajan prediktor očekivane duljine života u starijih osoba (Uotinen i sur., 2005).

Istraživanja pokazuju da većina odraslih, posebno u zapadnjačkim individualističkim kulturama, sebe doživljava mlađima u odnosu na kronološku dob te da razlika između subjektivne i kronološke dobi tijekom odrasle dobi s godinama raste (Barak, Mathur, Lee i Zhang, 2001; Barak i Stern, 1986; Degges-White i Myers, 2006; Hatta, Higashikawa i Hatta, 2010; Hublej i Hultsch, 1996; Kaufman i Elder, 2002; Keyes i Westerhof, 2012; Rubin i Bernsten, 2006; Uotinen, 1998; Westerhof i Barrett, 2005; Zupančič, Colnerič i Horvat, 2011). Čini se da se većina ljudi na prijelazu u odraslu dob u svojim 20-im godinama osjeća jednako starima ili nešto starijima, dok se oni stariji od 30 u pravilu osjećaju mlađima u odnosu na kronološku dob. Tendencija odraslih da se osjećaju mlađima uglavnom se objašnjava iz dvije teorijske perspektive. Prva, koja se odnosi na negiranje starenja kao posljedicu straha od starenja, tendenciju odraslih da se osjećaju mlađima smatra vrstom obrambenoga mehanizma (Barak i sur., 2001; Peters, 1971). Održavanje mladenačkoga dobnog identiteta objašnjava se

kao strategija samouzdanja koja pridonosi subjektivnoj dobrobiti, životnom zadovoljstvu i samopoštovanju odraslih (Borzumato-Gainey, Kennedy, McCabe i Degges-White, 2009; Kleinspehn-Ammerlahn, Kotter-Grühn i Smith, 2008; Stephan, Caudroit i Chalabaev, 2011; Westerhof i Barrett, 2005) te je tipična za individualističke kulture koje veličaju mladost (Westerhof i Barrett, 2005). Novije međukulturne usporedbe subjektivne dobi to potvrđuju i upozoravaju na važnost kulturnog okruženja u istraživanju subjektivne dobi (McCann, Kellermann, Giles, Gallois i Viladot 2004; Uotinen, 1998; Westerhof, Barrett i Steverink, 2003; Westerhof i Barrett, 2005). Ipak, većina istraživanja pokazuje da negativni stereotipi o starenju i strah od starenja nisu značajno povezani sa subjektivnom dobi odraslih osoba (Montepare, 1996, 2009; Montepare i Lachman, 1989), što ne ide u prilog prvom objašnjenju tendencije odraslih da se osjećaju mlađima. Druga, novija, perspektiva cjeloživotnog razvoja objašnjava razliku između subjektivne i kronološke dobi kao posljedicu usklađivanja i prilagođavanja percepcije vlastite dobi u kontekstu udaljenih (npr. osobni modeli razvoja) i bližih (npr. povijesni i dobno normativni događaji) referentnih točaka ili dobnih markera o kojima ovisi percepcija vlastite dobi (Montepare, 2009).

Najčešće je ispitivana povezanost subjektivne dobi sa sociodemografskim obilježjima, različitim pokazateljima psihološkoga funkcioniranja i zdravljem. U pogledu rodnih razlika, uglavnom se očekuje da će žene izvještavati o mlađoj subjektivnoj dobi u odnosu na muškarce iste kronološke dobi zbog većega pritiska na žene da zadrže mladenački izgled i zbog očekivanja da iste životne uloge (npr. bračna, roditeljska) preuzmu ranije nego muškarci. Međutim, u većini istraživanja nisu utvrđene značajne rodne razlike u subjektivnoj dobi (Barak i sur., 2001; Henderson i sur., 1995; Rubin i Bernsten, 2006; Uotinen, 1998; Zupančić i sur., 2011). Rezultati istraživanja odnosa subjektivne dobi i obrazovanja nisu jednoznačni. Neki upućuju na nižu subjektivnu dob u obrazovnijih osoba (Barrett, 2003), dok neki nisu pokazali značajne razlike u subjektivnoj dobi s obzirom na obrazovnu razinu (Henderson i sur., 1995; Rubin i Bernsten, 2006; Zupančić i sur., 2011).

Od svih varijabli za koje se pokazalo da pridonose subjektivnoj dobi, varijable povezane sa zdravljem obično objašnjavaju najveću proporciju varijance subjektivne dobi, pri čemu lošije zdravlje pridonosi višoj subjektivnoj dobi (Hubley i Hultsch, 1994; Hubley i Russell, 2009). Mlađi dobni identitet povezan je s boljim tjelesnim funkcioniranjem i mentalnim zdravljem (Keyes i Westerhof, 2012; Stephan, Chalabaev, Kotter-Grühn i Jaconelli, 2013) te s povoljnijom samoprocjenom zdravlja (Stephan, Demulier i Terracciano, 2012; Wes-

terhof i sur., 2003). Istraživanja dosljedno pokazuju da među potencijalnim prediktorima subjektivne dobi samoprocjena zdravlja objašnjava značajnu proporciju varijance subjektivne dobi, dok sociodemografske varijable, kao rod i obrazovanje, imaju gotovo zanemarivu ulogu (Barak i Stern, 1986; Hubley i Russell, 2009; Rubin i Berntsen, 2006).

Malo je istraživanja koja su se bavila utjecajem ličnosti na doživljaj vlastite dobi, iako ih je u novije vrijeme sve više. Primjerice, Hubley i Hultsch (1994, 1996) utvrdili su da su ekstraverzija i otvorenost novim iskustvima povezani s mlađom subjektivnom dobi u uzorku sredovječnih i starijih osoba. Knoll, Rieckmann, Scholz i Schwarzer (2004) u kliničkom su uzorku pacijenata koji su operirali mrenu ispitali povezanost savjesnosti i subjektivne dobi te su utvrdili tendenciju savjesnijih pacijenata da se osjećaju mlađima prije i nakon operacije u odnosu na manje savjesne pacijente. Zupančić i sur. (2011) na manjem su slovenskom uzorku starijih osoba utvrdile da ni jedna od pet dimenzija iz petofaktorskoga modela ne pridonosi značajno proporcionalnoj razlici između subjektivne i kronološke dobi (tj. razlici između subjektivne i kronološke dobi podijeljenoj kronološkom dobi). Samo su se dominacija (faceta ekstraverzije) i ljubaznost (faceta ugodnosti) pokazale značajnim prediktorima ove proporcionalne razlike, ali objašnjavajući malu proporciju varijance. Stephan i sur. (2012) u jednom su novijem istraživanju ispitali da li se odnos samoprocjene zdravlja, pet velikih dimenzija ličnosti i subjektivne dobi mijenja tijekom odrasle dobi u funkciji kronološke dobi. Utvrdili su da je samoprocjena zdravlja povezana sa subjektivnom dobi u sredovječnih i starijih, ali ne i u mlađih odraslih. Ekstraverzija je bila povezana s mlađom subjektivnom dobi u starijih, a otvorenost iskustvu u sredovječnih i starijih osoba. S druge strane, savjesnost, neuroticizam i ugodnost nisu bili povezani sa subjektivnom dobi u starijim dobnim skupinama, dok je savjesnost u skupini mlađih odraslih bila povezana sa starijom subjektivnom dobi. Autori su zaključili da pozitivna samoprocjena zdravlja i osobine ličnosti koje se obično pripisuju mlađima (tj. ekstraverzija i otvorenost) s dobi imaju sve važniju ulogu u doživljaju mlađe subjektivne dobi. Jedno od rijetkih longitudinalnih istraživanja odnosa subjektivne dobi sa stabilnošću i promjenama ličnosti jest recentno istraživanje Stephana i suradnika (Stephan, Sutin i Terracciano, 2014), u kojem su autori na uzorku od 3617 odraslih osoba u desetogodišnjem razdoblju pratili dinamički odnos subjektivne dobi i osobina ličnosti. Pokazalo se da je mlađa subjektivna dob u početnom mjerenju povezana s kasnijim porastom otvorenosti, savjesnosti i ugodnosti. Autori su zaključili da je subjektivno iskustvo dobi povezano s promjenama u karakterističnom načinu razmišljanja, doživljavanja i ponašanja tijekom vremena.

S obzirom na malen broj istraživanja konstrukta subjektivne dobi u Hrvatskoj, proveli smo istraživanje kojemu je prvi problem bio ispitati pokazatelje subjektivne dobi, koji su najčešće zahvaćani u istraživanjima (tj. kognitivnu, komparativnu i željenu dob), i njihovu međusobnu povezanost na uzorku hrvatskih ispitanika odrasle dobi. Kognitivna dob je subjektivna dob zasnovana na četiri dimenzije: koliko se starom osoba osjeća, kako staro izgleda, koliko je stara po svojem radu i ponašanju te po svojim interesima. Komparativna dob odnosi se na pojedinačnu usporedbu vlastite kronološke dobi prema ostalim pripadnicima vlastite dobne skupine. Željena dob odnosi se na to koliko bi starom osoba željela biti. Pretpostavili smo kako će ova tri pokazatelja subjektivne dobi biti međusobno značajno i pozitivno povezana.

Nadalje, drugi je problem bio ispitati odnos subjektivne dobi s nekim sociodemografskim značajkama (kronološka dob, rod, obrazovanje). Pretpostavili smo da će se sudionici u pravilu osjećati mlađima u odnosu na kronološku dob i da će razlika između pokazatelja subjektivne i kronološke dobi s godinama rasti. Sukladno s rezultatima ranijih istraživanja, pretpostavili smo da se muškarci i žene neće značajno razlikovati u subjektivnoj dobi. Kako obrazovanije osobe različite životne uloge (npr. radnu, bračnu, roditeljsku) obično preuzimaju kasnije nego manje obrazovane, što može utjecati na to da se doživljavaju mlađima u odnosu na manje obrazovane vršnjake, pretpostavili smo da će razina obrazovanja biti negativno povezana sa subjektivnom dobi. To je i u skladu s rezultatima nekih ranijih istraživanja.

Već je rečeno da je u ranijim istraživanjima potencijalnih prediktora subjektivne dobi utvrđeno da su varijable vezane uz zdravlje jedan od najboljih prediktora, dok doprinos pet velikih dimenzija ličnosti subjektivnom iskustvu dobi još nije dovoljno razjašnjen. Stoga je treći problem ovoga istraživanja bio ispitati odnos subjektivne dobi s osobinama ličnosti iz petofaktorskoga modela i procjenom općega zdravstvenog statusa te provjeriti prediktivni doprinos osobina ličnosti i samoprocjene zdravlja pokazateljima subjektivne dobi, nakon kontrole utjecaja nekih sociodemografskih varijabli. Prema našim spoznajama, odnos osobina ličnosti i subjektivne dobi u hrvatskom okruženju nije još istraživan. Očekivali smo da će mlađa subjektivna dob biti povezana s ekstraverzijom i otvorenosti iskustvu, kao osobinama koje se smatraju tipičnim obilježjima mlađega dobnog identiteta. S obzirom na ranije nejednoznačne nalaze o odnosu subjektivne dobi s ugodnošću, savjesnošću i neuroticizmom, pošli smo od nulte hipoteze, pretpostavljajući da povezanost subjektivne dobi s ovim osobinama neće biti značajna.

U pogledu odnosa subjektivne dobi i samoprocjene zdravlja pretpostavljeno je, u skladu s ranijim nalazima, da će povoljnija samoprocjena zdravlja biti povezana s mlađom subjektivnom dobi. Također smo pretpostavili kako će samoprocjena zdravlja biti bolji prediktor subjektivne dobi u odnosu na osobine ličnosti.

METODA

Sudionici i postupak

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 230 odraslih osoba ($M = 44,86$, $SD = 14,57$, raspon dobi: 20-72 godine), od čega 116 žena i 114 muškaraca, iz nekoliko hrvatskih gradova (Osijek, Split, Šibenik, Zadar i Đakovo). Ispitivanje se provodilo pojedinačno u trajanju od dva mjeseca. Sudionici su regrutirani "metodom snježne grude". Većina sudionika imala je završenu srednju školu (57,4%). U uzorku je bilo 24,8% sudionika s visokom stručnom spremom, 13,5% s višom školom i 4,3% onih s osnovnom ili nezavršenom osnovnom školom. Broj završenih godina školovanja sudionika ovoga istraživanja iznosio je od 3 do 23 godine, dok je prosječan broj godina školovanja iznosio 13,6 ($SD = 2,69$). 59,1% uzorka činili su zaposleni, 11,3% studenti, 12,2% nezaposleni i 17,4% umirovljenici. Većina sudionika bila je u braku (59,6%). Samaca je bilo 26,5%, onih koji kohabitiraju 6,1%, razvedenih 3,9% i udovaca također 3,9%. Većina sudionika imala je djecu (67%), i to u prosjeku dvoje djece.

Instrumenti

Za potrebe ovoga istraživanja upotrijebljen je upitnik koji je uključivao pitanja o nekim sociodemografskim karakteristikama (spol, dob, stupanj obrazovanja), pitanja koja se odnose na tri aspekta subjektivne dobi (po uzoru na način ispitivanja koji su rabili Kaliterna-Lipovčan i sur., 2002), procjenu općega zdravstvenog statusa i IPIP50 upitnik ličnosti.

Mjere subjektivne dobi

Kognitivna dob zasnovana je na četiri dimenzije subjektivnoga doživljavanja dobi, s obzirom na *osjećaj*, *izgled*, *ponašanje* i *interese* pojedinca. Sudionici su procjenjivali u godinama koliko se starima osjećaju, kako staro izgledaju, koliko se starima osjećaju po svojem radu i ponašanju te po svojim interesima. Ukupna mjera kognitivne dobi računa se kao prosječna vrijednost četiriju dimenzija.

Komparativna dob ispitana je pitanjem "Mnogi se ljudi osjećaju starijima ili mlađima nego što stvarno jesu. Koliko se starima Vi osjećate u usporedbi s drugim osobama svoje do-

bi?" Sudionici su odgovore davali na skali od 1 do 5, gdje 1 znači mlađim cijelo vrijeme, 2 – mlađim većinu vremena, 3 – ni mlađim, ni starijim, 4 – starijim većinu vremena, a 5 znači starijim cijelo vrijeme.

Željena dob ispitana je pitanjem "Koliko biste godina najradije imali?", a odgovor se izražava u godinama.

Zdravlje

Kao mjera zdravlja uzeta je subjektivna procjena općega zdravstvenog statusa pitanjem "Kako biste ocijenili svoje sadašnje zdravlje?" Sudionici su odgovarali na skali Likertova tipa od pet stupnjeva, od 1 – vrlo loše do 5 – izvrsno.

Ličnost

Hrvatski prijevod (Mlačić i Goldberg, 2007) IPIP50 upitnika ličnosti (Goldberg, 2001) poslužio je za ispitivanje pet velikih dimenzija ličnosti iz petofaktorskoga modela. Upitnik sadrži 50 tvrdnji, po 10 za svaku od pet dimenzija ličnosti (ekstraverzija, savjesnost, ugodnost, emocionalna stabilnost i otvorenost iskustvu ili intelekt). Zadatak je sudionika da za svaku tvrdnju označi koliko ga dobro opisuje na skali od pet stupnjeva (od 1 – potpuno netočno, do 5 – potpuno točno). Ukupni rezultat formira se kao linearna kombinacija procjena. Cronbach alfa koeficijenti unutarnje konzistencije upućuju na zadovoljavajuću pouzdanost pojedinih podskala. U ovom istraživanju iznosili su: 0,68 za dimenziju ekstraverzije, za dimenziju ugodnosti 0,80, za savjesnost 0,76, za emocionalnu stabilnost 0,78 i za otvorenost 0,69.

REZULTATI

Osnovni deskriptivni pokazatelji i povezanosti mjera subjektivne dobi

Osnovni deskriptivni podaci za kronološku i za tri pokazatelja subjektivne dobi prikazani su u Tablici 1.

⇒ TABLICA 1
Prosječne vrijednosti, standardne devijacije, rasponi rezultata mjera subjektivne i kronološke dobi (N = 230)

Varijabla	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Raspon
Kronološka dob	44,9	14,57	20-72
Kognitivna dob	39,1	12,33	16-77,5
Komparativna dob	2,4	0,75	1-5
Željena dob	33,8	14,16	1-72

Kako se kognitivna dob računa kao prosjek četiriju procjena, provjerili smo koeficijent unutarnje konzistencije ove multidimenzionalne mjere. Cronbach alfa iznosio je visokih 0,91, što pokazuje da je riječ o homogenom konstrukt. Iz

prosječnih vrijednosti rezultata prikazanih u Tablici 1 vidi se da je kognitivna dob niža od kronološke te da su se sudionici osjećali u prosjeku oko 6 godina mlađima u odnosu na svoju kronološku dob. Ta se razlika pokazala statistički značajnom ($t = 4,59, p < 0,001$). Još je veća razlika utvrđena između željene i kronološke dobi ($t = 8,22, p < 0,001$). Sudionici su u prosjeku željeli biti 11 godina mlađi nego što jesu. Što se tiče komparativne dobi, pokazalo se da su se sudionici ovoga istraživanja osjećali u prosjeku nešto mlađima u odnosu na svoje vršnjake, jer se prosječna procjena 2,4 nalazi između procjene 2 (mlađim većinu vremena) i 3 (ni mlađim ni starijim).

Jedina značajna povezanost, i to umjereno visoka i pozitivna, utvrđena je između kognitivne i željene dobi ($r = 0,70, p < 0,01$). Uz kontrolu kronološke dobi ta je korelacija ostala značajna ($r_p = 0,27, p < 0,05$). Što su se sudionici doživljavali mlađima po svojem osjećaju, izgledu, ponašanju i interesima, navodili su i nižu željenu dob. Pokazalo se kako komparativna dob nije značajno povezana ni sa željenom ($r = -0,07, p > 0,05$) ni s kognitivnom ($r = 0,07, p > 0,05$) dobi. Djelomični razlog tomu možda je različit način mjerenja komparativne u odnosu na kognitivnu i željenu dob, koje se izražavaju u godinama.

Odnos pokazatelja subjektivne dobi s nekim sociodemografskim značajkama

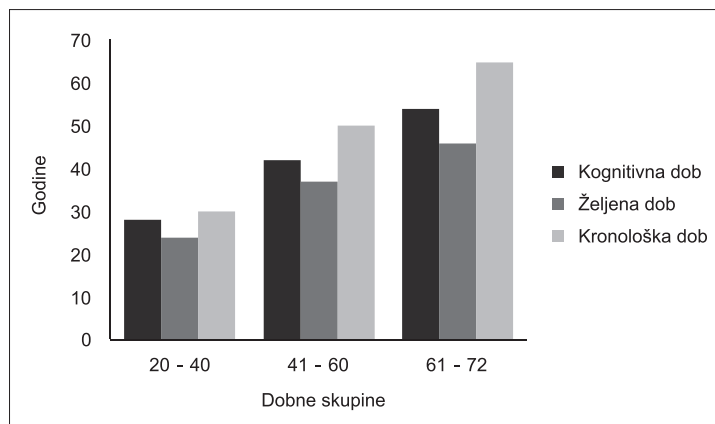
Ispitivanje povezanosti kronološke dobi sa tri pokazatelja subjektivne dobi pokazalo je da je kronološka dob značajno i relativno visoko pozitivno povezana s kognitivnom ($r = 0,87, p < 0,01$) i željenom ($r = 0,70, p < 0,01$) dobi, pokazujući da s porastom kronološke dobi rastu i kognitivna i željena dob. Korelacija između kronološke i komparativne dobi bila je značajna i negativna, premda niska ($r = -0,14, p < 0,05$), ipak upućujući na trend da se s porastom dobi osobe osjećaju sve mlađima u odnosu na svoje vršnjake.

Nadalje smo ispitali eventualne razlike u tri pokazatelja subjektivne dobi u tri dobne skupine: od 20 do 40 ($M = 29,5, SD = 5,60, N = 92$), od 41 do 60 ($M = 50,1, SD = 4,91, N = 92$) i od 61 do 72 ($M = 65,1, SD = 3,60, N = 46$) godine. Rezultati jednosmjernih analiza varijance pokazali su značajan glavni efekt kronološke dobi na kognitivnu ($F(2,227) = 249,31, p < 0,001$) i željenu ($F(2,227) = 84,75, p < 0,001$), ali ne i na komparativnu ($F(2,227) = 1,49, p > 0,05$) dob. *Post hoc* analize uz upotrebu Scheffé testa pokazale su da se sve tri dobne skupine međusobno značajno razlikuju i u kognitivnoj i u željenoj dobi. Prosječne vrijednosti kognitivne, željene i kronološke dobi u tri dobne skupine prikazane su na Slici 1.

Iz Slike 1 vidi se da s kronološkom dobi rastu i kognitivna i željena dob. Međutim, što je dobna skupina starija, razlike između kronološke i dviju mjera subjektivne dobi, kogni-

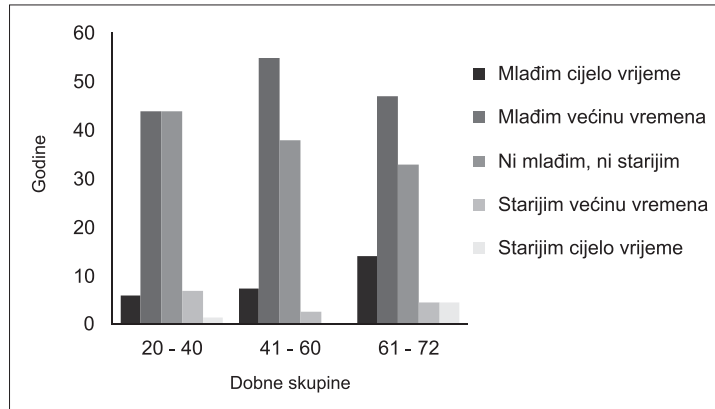
➔ SLIKA 1
Prosječne vrijednosti
kognitivne, željene i
kronološke dobi u tri
dobne skupine

tivne i željene, postaju veće. Najmlađa dobna skupina imala je u prosjeku najnižu kognitivnu dob ($M = 28$), zatim skupina srednje dobi ($M = 42,1$), dok je najstarija skupina imala i najvišu kognitivnu dob ($M = 54,7$). Mlađi odrasli navodili su i najmanju željenu dob ($M = 23,3$), zatim sredovječni odrasli ($M = 37,8$), dok su najvišu željenu dob navodile starije osobe ($M = 46,7$).

Na Slici 2 prikazana je komparativna dob u obliku postotaka sudionika koji se doživljavaju mlađima, jednako starima ili starijima u odnosu na svoje vršnjake.

➔ SLIKA 2
Postotak sudionika koji
se osjećaju mlađe,
jednako ili starije u
odnosu na svoje
vršnjake u tri dobne
skupine

Iz Slike 2 vidi se da se većina sudionika srednje i starije dobne skupine osjeća mlađima većinu vremena u odnosu na svoje vršnjake (oko 54% sredovječnih i 46% starijih odraslih). S druge strane, u najmlađoj skupini od 20 do 40 godina jednak je postotak onih koji se osjećaju mlađima većinu vremena i onih koji se osjećaju jednako starima, tj. ni mlađima, ni starijima u odnosu na svoje vršnjake (oko 43%). U sve tri dobne skupine, posebno u srednjoj, najmanje je onih koji se osjećaju starijima cijelo vrijeme u odnosu na pripadnike svoje dobne skupine.

Rezultati t-testova pokazali su da se muškarci i žene ne razlikuju značajno ni u kognitivnoj ($M_{\text{žene}} = 38,7$, $M_{\text{muškarci}} = 39,4$, $t(1/228) = 0,437$, $p > 0,05$) ni u komparativnoj ($M_{\text{žene}} = 2,5$, $M_{\text{muškarci}} = 2,4$, $t(1/228) = 0,362$, $p > 0,05$) ni u željenoj ($M_{\text{žene}} = 33,7$, $M_{\text{muškarci}} = 33,9$, $t(1/228) = -0,124$, $p > 0,05$) dobi.

Nadalje, kako bi se ispitao odnos stupnja obrazovanja i subjektivne dobi, izračunani su Pearsonovi koeficijenti korelacije završenih godina školovanja s trima mjerama subjektivne dobi, uz kontrolu kronološke dobi. Razlog tomu jest što se pokazalo da je kronološka dob značajno povezana s godinama školovanja ($r = -0,27$, $p < 0,05$), tj. da su mlađi sudionici ovoga uzorka bili obrazovaniji. Parcijalne korelacije godina školovanja s pokazateljima subjektivne dobi, uz kontrolu kronološke dobi, nisu bile značajne ($p > 0,05$). Iznosile su: za kognitivnu dob $-0,07$, za komparativnu $-0,00$, a za željenu dob $0,03$.

Doprinos osobina ličnosti i samoprocjene zdravlja pokazateljima subjektivne dobi

U Tablici 2 prikazani su koeficijenti korelacija mjera subjektivne dobi, osobina ličnosti i samoprocjene zdravlja.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Kognitivna dob	1,00								
2 Komparativna dob	0,07	1,00							
3 Željena dob	0,70**	-0,07	1,00						
4 Ekstraverzija	-0,34**	-0,15*	-0,25**	1,00					
5 Ugodnost	-0,25**	-0,05	-0,12	0,32**	1,00				
6 Savjesnost	0,15*	-0,07	0,22**	0,10	0,36**	1,00			
7 Emocionalna stabilnost	-0,06	-0,20**	0,10	0,22**	0,20**	0,05	1,00		
8 Otvorenost	-0,41**	-0,12	-0,34**	0,32**	0,29**	0,05	0,07	1,00	
9 Samoprocjena zdravlja	-0,31**	-0,25**	-0,14*	0,27**	0,15*	-0,05	0,36**	0,18**	1,00
	(-0,26**)	(-0,29**)	(0,02)						

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$; u zagradama su vrijednosti parcijalnih korelacija mjera subjektivne dobi i zdravstvenoga statusa, uz kontrolu kronološke dobi

TABLICA 2
Povezanosti pokazatelja subjektivne dobi, osobina ličnosti i samoprocjene zdravlja

Iz Tablice 2 vidi se da je kognitivna dob bila značajno te nisko do umjereno visoko povezana sa svim osobinama ličnosti, osim s emocionalnom stabilnosti. Korelacije s ekstraverzijom, ugodnosti i otvorenosti prema iskustvu bile su negativne, pokazujući da su izraženija ekstraverzija, ugodnost i otvorenost povezane s nižom kognitivnom dobi. S druge strane, korelacija sa savjesnosti bila je pozitivna, upućujući na višu kognitivnu dob u savjesnijih osoba. Komparativna dob bila je značajno, i to negativno i nisko, povezana samo s ekstraverzijom i emocionalnom stabilnosti, upozoravajući na trend da se ekstravertiranije i emocionalno stabilnije osobe osjećaju mlađima u odnosu na svoje vršnjake. Željena dob značajno je

negativno i relativno nisko korelirala s ekstraverzijom i otvorenosti, upućujući na nižu željenu dob u ekstravertiranijih i novim iskustvima otvorenijih osoba. S druge strane, povezanost sa savjesnosti bila je pozitivna i značajna, iako niska, pokazujući da savjesnije osobe izvješćuju o višoj željenoj dobi.

U pogledu povezanosti mjera subjektivne dobi sa zdravstvenim statusom, pokazalo se da je samoprocjena zdravlja značajno i negativno, iako relativno nisko, povezana sa tri pokazatelja subjektivne dobi, što upućuje na bolji zdravstveni status u osoba s mlađom dobnom identifikacijom. Kada se kontrolirala kronološka dob, povezanosti samoprocjene zdravlja s kognitivnom i komparativnom dobi ostale su značajne, dok povezanost sa željenom dobi više nije bila značajna, upućujući na potpunu medijacijsku ulogu kronološke dobi u odnosu samoprocjene zdravlja i željene dobi.

Korelacije među osobinama ličnosti kretale su se od statistički neznčajnih do umjereno visokih. Primjerice, ugodnost je značajno pozitivno i umjereno visoko korelirala s ostale četiri osobine, dok je savjesnost značajno korelirala samo s ugodnosti.

Iz Tablice 2 nadalje se vidi da je samoprocjena zdravlja bila značajno i nisko do umjereno visoko povezana sa svim osobinama ličnosti, osim sa savjesnosti, upućujući na povoljniju samoprocjenu zdravlja u osoba s izraženijom ekstraverzijom, ugodnosti, otvorenosti i emocionalnom stabilnosti.

Kako bi se ispitaio doprinos osobina ličnosti iz petofaktorskoga modela i samoprocjene zdravlja objašnjenju individualnih razlika u trima pokazateljima subjektivne dobi, provedene su tri hijerarhijske regresijske analize sa tri pokazatelja subjektivne dobi kao kriterijima i s kronološkom dobi u prvom koraku, osobinama ličnosti u drugom i samoprocjenom zdravlja u trećem koraku analiza kao prediktorima. Kako se pokazalo da je kronološka dob značajno povezana s mjerama subjektivne dobi, za razliku od roda i obrazovanja, ona je uvedena u prvim koracima hijerarhijskih analiza kako bi se njezin doprinos kontrolirao. Iako je pretpostavljeno da će se samoprocjena zdravlja pokazati boljim prediktorom aspekata subjektivne dobi nego osobine ličnosti, one su u analize uvedene prije samoprocjene zdravlja jer predstavljaju relativno stabilne dispozicije koje bi trebale biti stabilnije u odnosu na procjenu zdravstvenoga statusa. Rezultati ovih analiza prikazani su u Tablici 3. Prikazane su vrijednosti β -koeficijenata prediktora u koraku u kojem su uvedeni u analizu i značajni β -koeficijenti u zadnjem koraku analiza.

Iz Tablice 3 vidi se da je kronološka dob značajan pozitivan prediktor kognitivne dobi i da objašnjava čak 76% varijance ove varijable. Uvođenjem pet osobina ličnosti u drugom koraku analize, postotak objašnjene varijance povećao se za dodatnih značajnih 3%, pri čemu su se samo ekstraverzija i

ugodnost pokazale značajnim, i to negativnim, prediktorima kognitivne dobi. Samoprocjena zdravlja, uvedena u trećem koraku, također se pokazala značajnim negativnim prediktorom, povećavši postotak objašnjene varijance kognitivne dobi za skromnih, iako statistički značajnih, 1%. Svi prediktori zajedno objasnili su 80% varijance kognitivne dobi.

Koraci	Prediktori	Kognitivna dob β (β)	Komparativna dob β (β)	Željena dob β (β)
1. Kronološka dob	Kronološka dob	0,87* (0,78*)	-0,13* (-0,23*)	0,70* (0,62*)
	R	0,87	0,13	0,7
	R ²	0,76	0,02	0,49
	F(1,227)	708,65*	3,88*	218,21*
2. Osobine ličnosti	Ekstraverzija	-0,09* (-0,08*)	-0,15* (-0,13*)	-0,09
	Ugodnost	-0,10* (-0,10*)	0,06	-0,05
	Savjesnost	0,04	-0,04	0,12* (0,12*)
	Emocionalna stabilnost	-0,02	-0,17* (-0,15*)	0,14* (0,14*)
	Otvorenost	-0,07	-0,15* (-0,14*)	-0,09
	R	0,89	0,32	0,73
	R ²	0,79	0,1	0,53
	Δ R ²	0,03*	0,08*	0,04*
F(6,222)	138,27*	4,32*	41,35*	
3. Samoprocjena zdravlja	Samoprocjena zdravlja	-0,10* (-0,10*)	-0,22* (-0,22*)	0
	R	0,89	0,38	0,73
	R ²	0,8	0,14	0,53
	Δ R ²	0,01*	0,04*	0
	F(7,221)	123,65*	5,26*	35,80*

*p < 0,05; (β) – β -koeficijent u završnom koraku

TABLICA 3
Rezultati hijerarhijskih
regresijskih analiza sa
tri pokazatelja subjek-
tivne dobi kao kriterijima

U prvom koraku hijerarhijske regresijske analize s komparativnom dobi kao kriterijem kronološka dob pokazala se značajnim negativnim prediktorom te je objasnila skromnih 2% varijance kriterijske varijable. Uvođenjem osobina ličnosti postotak objašnjene varijance povećao se za dodatnih značajnih 8%. Pri tome su se ekstraverzija, emocionalna stabilnost i otvorenost pokazale značajnim negativnim prediktorima komparativne dobi. Zdravstveni je status nakon kontrole kronološke dobi i osobina ličnosti objasnio dodatnih značajnih, iako skromnih, 4% varijance komparativne dobi. Pokazao se značajnim negativnim prediktorom komparativne dobi. Svi prediktori zajedno objasnili su 14% varijance individualnih razlika u komparativnoj dobi.

Kronološka dob u prvom koraku pokazala se značajnim pozitivnim prediktorom željene dobi. Objasnila je značajnih 49% varijance kriterija. Pet osobina ličnosti u drugom je koraku analize zajedno objasnilo dodatnih značajnih 4% varijance željene

RASPRAVA

dobi, pri čemu su se samo savjesnost i emocionalna stabilnost pokazale značajnim, i to pozitivnim, prediktorima željene dobi. U zadnjem koraku uvedena je samoprocjena zdravlja, koja se nije pokazala značajnim prediktorom željene dobi. Kronološka dob, osobine ličnosti i zdravstveni status zajedno su objasnili 53% varijance željene dobi.

Cilj je ovoga istraživanja bio ispitati tri pokazatelja subjektivne dobi (kognitivnu, komparativnu i željenu), njihove međusobne povezanosti te njihov odnos s nekim sociodemografskim značajkama, osobinama ličnosti i zdravljem u uzorku hrvatskih ispitanika odrasle dobi. U skladu s rezultatima ranijih istraživanja (Barak i Stern, 1986; Barak i sur., 2001; Degges-White i Myers, 2006; Hatta i sur., 2010; Hubley i Hultsch, 1996; Kaliterna-Lipovčan i sur., 2002; Kaufman i Elder, 2002; Keyes i Westerhof, 2012; Rubin i Bernsten, 2006; Uotinen, 1998; Westerhof i Barrett, 2005; Zupančić i sur., 2011), i u ovome se pokazalo da se većina odraslih osoba doživljava mlađima nego što jesu. Točnije, pokazalo se da su kognitivna i željena dob sudionika ovoga istraživanja u prosjeku niže od kronološke – i u cijelom uzorku i u podskupinama mlađih, sredovječnih i starijih sudionika. Sudionici su se osjećali mlađima u prosjeku šest godina, dok su željeli biti mlađi u prosjeku jedanaest godina u odnosu na svoju kronološku dob. Slično ovome, u istraživanju Kaliterna-Lipovčan i suradnika (2002) na manjem uzorku zdravstvenih radnika u dobi od 18 do 58 godina prosječna razlika između kronološke i kognitivne dobi iznosila je pet, a između kronološke i željene dobi deset godina. U pogledu komparativne dobi, slično kao i u istraživanju Kaliterna-Lipovčan i suradnika (2002), većina sudionika našega istraživanja osjećala se mlađima u odnosu na pripadnike vlastite dobne skupine. Postotak onih koji su se osjećali mlađima u odnosu na svoje vršnjake bio je veći u dvjema starijim nego u skupini mlađe odrasle dobi, dok je s dobi opadao postotak onih koji su se osjećali jednako starima u odnosu na svoju dobnu skupinu. Taj je postotak bio najveći u skupini od 20 do 40 godina, što je i očekivano s obzirom na to da je u ovoj dobnoj skupini bilo i onih koji su se nalazili na prijelazu u odraslu dob, kada je uobičajeno da se, suočeni s razvojnim zadacima ovoga životnog razdoblja, pojedinci osjećaju jednako starima ili čak starijima nego što jesu. S porastom dobi rasla je razlika između kronološke mjere i drugih dviju mjera subjektivne dobi, kognitivne i željene. To je u skladu s rezultatima brojnih drugih istraživanja koja su pokazala da razlika između subjektivne i kronološke dobi u odraslih osoba s godinama raste (Barak i Stern, 1986; Barak i sur., 2001; Degges-White i Myers, 2006; Hatta i sur., 2010; Hubley i Hultsch, 1996; Kaliterna-Li-

povčan i sur., 2002; Kaufman i Elder, 2002; Keyes i Westerhof, 2012; Rubin i Bernsten, 2006; Uotinen, 1998; Westerhof i Barrett, 2005; Zupančič i sur., 2011).

Dok se tendencija adolescenata i mladih osoba na prijelazu u odraslu dob da se osjećaju starijima nego što jesu objašnjava kao znak zrelosti (Montepare i Lachman, 1989), tendencija odraslih osoba da se osjećaju mlađima odražava negiranje starenja i obično se percipira pozitivno, kao znak zdrave prilagodbe na socijalnu okolinu (Barak, 1987) i kao način samouzdanja koji promovira psihičku dobrobit (Borzumato-Gainey i sur., 2009; Kleinspehn-Ammerlahn i sur., 2008; Stephan i sur., 2011; Westerhof i Barrett, 2005). S druge pak strane, želja da se bude mlađi u odnosu na stvarnu dob tumači se kao pokazatelj loše prilagodbe starenju i negativnoga stava prema vlastitoj dobi (Kaliterna-Lipovčan i sur., 2002). Od ispitanih triju pokazatelja subjektivne dobi, željena je dob vjerojatno najviše pod utjecajem sociokulturnih činitelja (Kaliterna-Lipovčan i sur., 2002). Međukulturne usporedbe pokazuju manju razliku između kronološke i željene dobi u kulturama koje imaju pozitivniji odnos prema starenju i u kojima starije osobe imaju bolji društveni položaj, primjerice u Finskoj, za razliku od SAD-a (Uotinen, 1998). Stoga se, u skladu sa zaključkom koji su izveli Kaliterna-Lipovčan i sur. (2002) na osnovi sličnoga nerazmjera željene i kronološke dobi, može reći da željena dob koja je u našem istraživanju bila u prosjeku jedanaest godina niža u odnosu na kronološku dob sudionika dijelom upućuje na negativan stav prema vlastitoj dobi, koji je posljedica percepcije nepovoljnoga društvenog položaja starijih osoba u Hrvatskoj. Usprkos ograničenjima pokušaja međukulturnih usporedbi, povezanima s metodološkim razlikama među istraživanjima, može se zaključiti da rezultati ovoga istraživanja upućuju na trendove percepcije vlastite dobi slične onima u individualističkim kulturama koje veliku vrijednost pridaju mladosti. U takvim kulturama osobe općenito češće navode mlađi dobni identitet nego u kolektivističkim kulturama (McCann i sur., 2004).

U pogledu međusobnih povezanosti triju pokazatelja subjektivne dobi, pokazalo se da su samo kognitivna i željena dob značajno i, nakon kontrole kronološke dobi, relativno nisko pozitivno povezane, što potvrđuje da je riječ o različitim konstruktima. Donekle slično ovim rezultatima, u istraživanju Kaliterna-Lipovčan i suradnika (2002) tri pokazatelja subjektivne dobi nisu bila značajno povezana, uz iznimku značajne, ali relativno niske povezanosti komparativne i kognitivne dobi.

U skladu s rezultatima većine istraživanja (Barak i sur., 2001; Henderson i sur., 1995; Rubin i Bernsten, 2006; Uotinen, 1998; Zupančič i sur., 2011), i u ovome nisu utvrđene značajne rodne razlike u trima pokazateljima subjektivne dobi. To je

suprotno očekivanjima mnogih autora da će žene, pod pritiskom imperativa da izgledaju mladoliko, posebno prisutnog u današnje vrijeme, a u želji da tako i izgledaju, doživljavati sebe mlađima. Uz to, od žena se obično očekuje da razne životne uloge, kao što su bračna, roditeljska ili umirovljenička, preuzmu ranije nego muškarci, što također može utjecati na doživljaj vlastite dobi. Međutim, kao što objašnjava Kaliterna (1998), čini se da u žena pomak prema mlađoj dobi u općenitim procjenama ne utječe na njihov doživljaj vlastite dobi.

Suprotno očekivanjima, ali u skladu s rezultatima nekih istraživanja (Henderson i sur., 1995; Rubin i Bernsten, 2006; Zupančić i sur., 2011), u ovome uzorku obrazovna razina, iskazana završenim godinama školovanja, nije bila značajno povezana ni sa jednim od triju pokazatelja subjektivne dobi, nakon kontrole kronološke dobi. Naime, pretpostavljeno je da će s porastom razine obrazovanja subjektivna dob opadati, jer obrazovanije osobe obično kasnije preuzimaju uloge odraslih, kao što su radna, bračna, roditeljska. To može utjecati na to da se osjećaju mlađima u odnosu na manje obrazovane vršnjake, koji ove uloge obično preuzimaju ranije.

I dosadašnja istraživanja pokazala su da sociodemografske varijable objašnjavaju zanemaruju proporciju varijance individualnih razlika u subjektivnoj dobi (Barak i Stern, 1986; Hubley i Russell, 2009; Rubin i Berntsen, 2006).

Zadnji zadatak ovoga istraživanja bio je ispitati odnos subjektivne dobi s osobinama ličnosti iz petofaktorskoga modela i procjenom općega zdravstvenog statusa te provjeriti prediktivni doprinos osobina ličnosti i samoprocjene zdravlja pokazateljima subjektivne dobi, nakon kontrole utjecaja kronološke dobi. Dosadašnja su istraživanja pokazala da među potencijalnim prediktorima varijable povezane sa zdravljem obično objašnjavaju najveću proporciju varijance subjektivne dobi (Hubley i Hultsch, 1994; Hubley i Russell, 2009). Mlađi dobni identitet povezan je s boljim tjelesnim i mentalnim zdravljem (Keyes i Westerhof, 2012; Stephan i sur., 2013) te s povoljnijom samoprocjenom zdravlja (Stephan i sur., 2012; Westerhof i sur., 2003). I u našem je istraživanju, u skladu s očekivanjima, procjena zdravstvenoga statusa, uz kontrolu kronološke dobi, značajno i negativno, iako relativno nisko, korelirala s kognitivnom i komparativnom, ali ne i sa željenom dobi. To upućuje na tendenciju da se osobe koje povoljnije procjenjuju svoje zdravlje doživljavaju mlađima po svojem osjećaju, izgledu, ponašanju i interesima te da se doživljavaju mlađima u odnosu na pripadnike vlastite dobne skupine.

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza pokazali su da su osobine ličnosti iz petofaktorskoga modela, nakon kontrole kronološke dobi, bolji prediktori triju pokazatelja subjektivne dobi nego samoprocjena zdravlja. Postotak varijance

individualnih razlika u subjektivnoj dobi, koji je objasnila samoprocjena zdravlja, nakon kontrole kronološke dobi i osobina ličnosti, iznosio je 0% za željenu, 1% za kognitivnu i 4% za komparativnu dob. To nije u skladu s pretpostavkom i s nalazima prijašnjih istraživanja, koja su pokazala da među prediktorima subjektivne dobi samoprocjena zdravlja objašnjava znatnu proporciju varijance subjektivne dobi (Barak i Stern, 1986; Hublej i Russell, 2009; Rubin i Berntsen, 2006). Razlog ovakvim razlikama vjerojatno je dijelom metodološke prirode, tj. odnosi se na načine ispitivanja subjektivne dobi i značajke uzorka. Uzorak u našem istraživanju širega je dobnog raspona, dok je jača povezanost zdravstvenih varijabli i subjektivne dobi primarno utvrđena u istraživanjima na starijim uzorcima.

Međutim, i postotak varijance koji su, nakon kontrole kronološke dobi, objasnile osobine ličnosti bio je dosta skroman. Iznosio je 3% za kognitivnu, 4% za željenu i 8% za komparativnu dob. Pritom su se ekstraverzija i ugodnost pokazale značajnim negativnim prediktorima kognitivne dobi, ekstraverzija, emocionalna stabilnost i otvorenost značajnim negativnim prediktorima komparativne, a savjesnost i emocionalna stabilnost značajnim pozitivnim prediktorima željene dobi. Iako je u korelacijskim analizama utvrđena značajna pozitivna povezanost savjesnosti te značajna negativna povezanost otvorenosti s kognitivnom dobi, ove se dvije osobine nisu pokazale značajnim prediktorima kognitivne dobi u regresijskim analizama. Također, ekstraverzija i otvorenost značajno su i negativno korelirale sa željenom dobi, a u regresijskim analizama nisu se pokazale značajnim prediktorima.

Povezanost ekstraverzije i otvorenosti novim iskustvima s mlađim dobnim identitetom (u terminima kognitivne i/ili komparativne dobi) može se objasniti time da se ove osobine sa svojim značajkama, kao što su socijabilnost, aktivnost, asertivnost, traženje uzbuđenja itd. (za ekstraverziju) i intelektualna znatiželja, nekonvencionalni stavovi, tendencija traženja novih ideja i iskustava i sl. (za otvorenost), obično pripisuju mlađim osobama (Stephan i sur., 2012). Stephan i suradnici (2012) navode da se starenjem ekstravertirane i otvorene osobe kroz proces socijalne usporedbe vlastitih ponašanja, misli i osjećaja s onima u svojim vršnjaka te u odgovoru na dobne stereotipe o osobinama ličnosti sve više udaljuju od vlastite dobne skupine i doživljavaju sličnijima mlađim dobnim skupinama. U jednom novijem radu Canada, Stephan, Caudroit i Jaconelli (2013) u uzorku starijih osoba uistinu su i utvrdili da je otvorenost iskustvu povezana s mlađom subjektivnom dobi, zato što se starije otvorene osobe teže distanciraju od vlastite dobne skupine.

Rezultat koji se odnosi na doprinos savjesnosti većoj željenoj dobi u skladu je s nekim prijašnjim nalazima i objašnjenjima, prema kojima je savjesnost pokazatelj psihosocijalne zrelosti, posebno na prijelazu u odraslu dob, te je kao takva povezana s višom subjektivnom dobi (Galambos, Turner, Tilton-Weaver, 2005). Savjesnost se također, u skladu s dobnim stereotipima o ličnosti, češće pripisuje starijim osobama (Stephan i sur., 2012). Stoga savjesnije osobe, u odnosu na manje savjesne, možda žele biti starije zato što značajke savjesnosti, kao što su samodisciplina, odgovornost, predanost radu i sl., smatraju obilježjima zrelije dobi. Nadalje, pokazalo se da izraženiji neuroticizam pridonosi nižoj željenoj dobi. Mogući razlog tome jest što se neurotičnije osobe možda teže nose s procesom starenja i imaju negativniji stav prema vlastitoj dobi. Ovaj rezultat i njegovo objašnjenje u skladu su s onima koje navode Hubley i Hultsch (1996).

S druge strane, veća emocionalna stabilnost pridonosila je nižoj komparativnoj dobi, pokazujući tendenciju da se emocionalno stabilnije osobe osjećaju mlađima u odnosu na pripadnike svoje dobne skupine. Možda se emocionalno stabilnije osobe bolje nose sa stresom i njihova pozitivnija emocionalna stanja i ponašanja pozitivno pridonose njihovoj dobrobiti, što može utjecati na to da se osjećaju mlađima.

Većina istraživanja odnosa pet velikih dimenzija ličnosti i subjektivne dobi nije utvrdila povezanost ugodnosti i subjektivne dobi (Hubley i Hultsch, 1994, 1996; Stephan i sur., 2012), dok se u našem istraživanju pokazalo da je ugodnost povezana s mlađom kognitivnom dobi. Moguće je da su osobe s izraženijom crtom ugodnosti zadovoljnije svojim socijalnim odnosima, što se može pozitivno odraziti na njihovu dobrobit, pa posredno i na njihovu mlađu kognitivnu dob.

Ipak, može se zaključiti da se, bez obzira na međukulturne razlike, rezultati ovoga istraživanja koji se tiču odnosa osobina ličnosti i subjektivne dobi velikim dijelom poklapaju s rezultatima prijašnjih istraživanja (Hubley i Hultsch, 1994, 1996; Stephan i sur., 2012; Stephan i sur., 2014) te upućuju na zaključak da ličnost zaslužuje pažnju kao prediktor subjektivne dobi, neovisno o sociodemografskim i zdravstvenim varijablama.

Na kraju, treba se osvrnuti na ograničenja ovoga istraživanja i neke smjernice za buduća. Ograničenja se odnose prije svega na relativno malen uzorak i korelacijski nacrt istraživanja, koji ne omogućuje donošenje zaključaka o uzročno-posljedičnim vezama među varijablama. Tako je, primjerice, moguće da subjektivna dob utječe na zdravlje i njegovu procjenu, iako se u većini istraživanja, pa tako i u ovom, zdravstveni status tretira kao prediktor subjektivne dobi, uz pretpostavku da loše zdravlje pridonosi tome da se osoba osjeća starijom nego što jest.

Nadalje, kako je proporcija varijance triju pokazatelja subjektivne dobi koju su objasnile osobine ličnosti i samoprocjena zdravlja ipak bila relativno mala, buduća istraživanja mogla bi se usmjeriti i na druge potencijalne prediktore subjektivne dobi, kao i moguće medijatore ili moderatore odnosa ličnosti i subjektivne dobi, kao što su subjektivna dobrobit, životni stilovi, vitalnost, strah od starenja, dobno normativni događaji itd. Nadalje, valjalo bi usporediti doprinose osobina ličnosti i zdravlja subjektivnoj dobi u raznim dobnim skupinama, što u ovom istraživanju nije učinjeno zbog relativno maloga broja ispitanika u pojedinim dobnim skupinama. Naime, neki prijašnji nalazi (Stephan i sur., 2012) sugeriraju da kronološka dob može moderirati odnos subjektivne dobi sa zdravljem i osobinama ličnosti te da bi s povećanjem dobi zdravlje i osobine ličnosti mogle imati sve veći utjecaj na doživljaj vlastite dobi.

LITERATURA

- Barak, B. (1987). Cognitive age: A new multidimensional approach to measuring age identity. *The International Journal of Aging and Human Development*, 25(2), 109–127. doi:10.2190/RR3M-VQT0-B9LL-GQDM
- Barak, B., Mathur, A., Lee, K. i Zhang, Y. (2001). Perceptions of age-identity: A cross-cultural inner-age exploration. *Psychology & Marketing*, 18(10), 1003–1029. doi:10.1002/mar.1041
- Barak, B. i Stern, B. (1986). Subjective age correlates: A research note. *The Gerontologist*, 26(5), 571–578. doi:10.1093/geront/26.5.571
- Barrett, A. E. (2003). Socioeconomic status and age identity: The role of dimensions of health in the subjective construction of age. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 58(2), 101–109. doi:10.1093/geronb/58.2.S101
- Borzumato-Gainey, C., Kennedy, A., McCabe, B. i Degges-White, S. (2009). Life satisfaction, self-esteem, and subjective age in women across the life span. *Adultspan Journal*, 8(1), 29–42. doi:10.1002/j.2161-0029.2009.tb00055.x
- Canada, B., Stephan, Y., Caudroit, J. i Jaconelli, A. (2013). Personality and subjective age among older adults: The mediating role of age-group identification. *Aging & Mental Health*, 17(8), 1037–1043. doi:10.1080/13607863.2013.807420
- Degges-White, S. i Myers, J. E. (2006). Women at midlife: An exploration of chronological age, subjective age, wellness, and life satisfaction. *Adultspan Journal*, 5(2), 67–80. doi:10.1002/j.2161-0029.2006.tb00018.x
- Galambos, N. L., Turner, P. K. i Tilton-Weaver, L. C. (2005). Chronological and subjective age in emerging adulthood: The cross-over effect. *Journal of Adolescent Research*, 20(5), 538–556. doi:10.1177/0743558405274876
- Goldberg, L. R. (2001). *International personality Item Pool: A scientific collaboratory for the development of advanced measures of personality and other individual differences*. Dostupno na <http://ipip.ori.org/>

Hatta, T., Higashikawa, M. i Hatta, T. (2010). Subjective age in a modern Japanese young, middle-age, and upper middle-age sample. *Perceptual & Motor Skills*, 111(1), 285–290. doi:10.2466/02.07.12.13.17.PMS. 111.4.285-290

Henderson, K. V., Goldsmith, R. E. i Flynn, L. R. (1995). Demographic characteristics of subjective age. *The Journal of Social Psychology*, 135(4), 447–457. doi:10.1080/00224545.1995.9712214

Hubley, A. M. i Hultsch, D. F. (1994). The relationship of personality trait variables to subjective age identity in older adults. *Research on Aging*, 16(4), 415–439. doi:10.1177/0164027594164005

Hubley, A. M. i Hultsch, D. F. (1996). Subjective age and traits. *Research on Aging*, 18(4), 494–496. doi:10.1177/0164027596184006

Hubley, A. M. i Russell, L. B. (2009). Prediction of subjective age, desired age, and age satisfaction in older adults: Do some health dimensions contribute more than others? *International Journal of Behavioral Development*, 33(1), 12–21. doi:10.1177/0165025408099486

Kaliterna, Lj. (1998). Jesmo li stari koliko imamo godina ili koliko se starima osjećamo? *Društvena istraživanja*, 7(6), 873–883.

Kaliterna, Lj., Prizmić Larsen, Z. i Brkljacic, T. (2002). Chronological and subjective age in relation to work demands: Survey of Croatian workers. *Experimental Aging Research*, 28(1), 39–49. doi:10.1080/036107302753365531

Kaliterna-Lipovčan, Lj., Prizmić-Larsen, Z. i Šakić, V. (2002). Subjektivna dob, životno zadovoljstvo i zdravlje. *Društvena istraživanja*, 11(6), 897–908.

Kastenbaum, R., Derbin, V., Sabatini, P. i Artt, S. (1972). "The ages of me": Toward personal and interpersonal definitions of functional aging. *Aging and Human Development*, 3(2), 197–211. doi:10.2190/TUJR-WT XK-866Q-8QU7

Kaufman, G. i Elder, G. H., Jr. (2002). Revisiting age identity. A research note. *Journal of Aging Studies*, 16(2), 169–176. doi:10.1016/S0890-4065(02)00042-7

Keyes, C. L. M. i Westerhof, G. J. (2012). Chronological and subjective age differences in flourishing mental health and major depressive episode. *Aging & Mental Health*, 16(1), 67–74. doi:10.1080/13607863.2011.596811

Kleinspehn-Ammerlahn, A., Kotter-Grühn, D. i Smith, J. (2008). Self-perceptions of aging: Do subjective age and satisfaction with aging change during old age? *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 63(6), 377–385. doi:10.1093/geronb/63.6.P377

Knoll, N., Rieckmann, N., Scholz, U. i Schwarzer, R. (2004). Predictors of subjective age before and after cataract surgery: Conscientiousness makes a difference. *Psychology and Aging*, 19(4), 676–688. doi:10.1037/0882-7974.19.4.676

McCann, R. M., Kellermann, K., Giles, H., Gallois, C. i Viladot, M. A. (2004). Cultural and gender influences on age identification. *Communication Studies*, 55(1), 88–105. doi:10.1080/10510970409388607

Mlačić, B. i Goldberg, L. R. (2007). An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *Journal of Personality Assessment*, 88(2), 168–177. doi:10.1080/00223890701267993

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 23 (2014), BR. 3,
STR. 489-509

NOVOSELIĆ, M., TUCAK
JUNAKOVIĆ, I.:
ODNOS IZMEĐU...

Montepare, J. M. (1996). Variations in adults' subjective ages in relation to birthday awareness, age awareness and attitude toward aging. *Journal of Adult Development*, 3(4), 193–203. doi:10.1007/BF02281963

Montepare, J. M. (2009). Subjective age: Toward a guiding lifespan framework. *International Journal of Behavioral Development*, 33(1), 42–46. doi:10.1177/0165025408095551

Montepare, J. M. i Lachman, M. E. (1989). "You are only as old as you feel": Self-perceptions of age, fears of aging and life satisfaction from adolescence to old age. *Psychology and Aging*, 4(1), 73–78. doi:10.1037//0882-7974.4.1.73

Peters, G. R. (1971). Self-conceptions of the aged, age identification, and aging. *The Gerontologist*, 11(4 Part 2), 69–73. doi:10.1093/geront/11.4_Part_2.69

Rubin, D. C. i Bernsten, D. (2006). People over forty feel 20% younger than their age: Subjective age across the lifespan. *Psychonomic Bulletin & Review*, 13(5), 776–780. doi:10.3758/BF03193996

Stephan, Y., Caudroit, J. i Chalabaev, A. (2011). Subjective health and memory self-efficacy as mediators in the relation between subjective age and life satisfaction among older adults. *Aging & Mental Health*, 15(4), 428–436. doi:10.1080/13607863.2010.536138

Stephan, Y., Chalabaev, A., Kotter-Grühn, D. i Jaconelli, A. (2013). "Feeling younger, being stronger": An experimental study of subjective age and physical functioning among older adults. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 68(1), 1–7. doi:10.1093/geronb/gbs037

Stephan, Y., Demulier, V. i Terracciano, A. (2012). Personality, self-rated health, and subjective age in a life-span sample: The moderating role of chronological age. *Psychology and Aging*, 27(4), 875–880. doi:10.1037/a0028301

Stephan, Y., Sutin, A. R. i Terracciano, A. (2014). Subjective age and personality development: A 10-year study. *Journal of Personality*, 28, n/a. doi:10.1111/jopy.12090

Uotinen, V. (1998). Age identification: A comparison between Finnish and North-American cultures. *The International Journal of Aging and Human Development*, 46(2), 109–124. doi:10.2190/WAVV-14YU-1UV3-0MPN

Uotinen, V., Rantanen, T. i Suutama, T. (2005). Perceived age as a predictor of old age mortality: A 13-year prospective study. *Age and Ageing*, 34(4), 368–372. doi:10.1093/ageing/afi091

Westerhof, G. J. i Barrett, A. E. (2005). Age identity and subjective well-being: A comparison of the United States and Germany. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 60(3), 129–136. doi:10.1093/geronb/60.3.S129

Westerhof, G. J., Barrett, A. E. i Steverink, N. (2003). Forever young? A comparison of age identities in the United States and Germany. *Research on Aging*, 25(4), 366–383. doi:10.1177/0164027503025004002

Zupančič, M., Colnerič, B. i Horvat, M. (2011). Subjective age over the adult lifespan. *Suvremena psihologija*, 14(2), 135–151.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 23 (2014), BR. 3,
STR. 489-509

NOVOSELIĆ, M., TUCAK
JUNAKOVIĆ, I.:
ODNOS IZMEĐU...

The Relationship Between Subjective Age and Some Sociodemographic Characteristics, Personality Traits and Health

Marija NOVOSELIĆ
"Ivana Brlić-Mažuranić" Elementary School, Strizivojna
Ivana TUCAK JUNAKOVIĆ
University of Zadar, Zadar

The aim of this study was to examine three indicators of subjective age (cognitive, comparative and ideal age), their inter-correlations and their relationships with some sociodemographic characteristics, the Big-Five personality traits, and self-rated health. 230 subjects aged 20 to 72 years, from several Croatian cities, participated in the study. The relevant constructs were measured by IPIP50 personality questionnaire, and by questions referring to different aspects of subjective age and self-rated health. The results have shown that cognitive and ideal ages of participants were on average significantly lower than their chronological age, and the majority of them felt younger compared to their age group. With an increase in chronological age, the discrepancy between subjective age indicators and chronological age rose. Furthermore, there were no significant gender differences in subjective age, neither was a significant correlation of education with measures of subjective age found. Contrary to expectations, the results of hierarchical regression analysis showed that the Big-Five personality traits are better predictors of subjective age than self-rated health. However, personality traits, as well as self-rated health, after controlling for chronological age, explained only a small proportion of variance of the three indicators of subjective age.

Keywords: subjective age, personality traits, self-rated health